

Az érettségiző Déri Márta és iskolája, a budapesti IV. kerületi községi Gizella királyné leánygimnázium az 1934/35-os iskolaévben

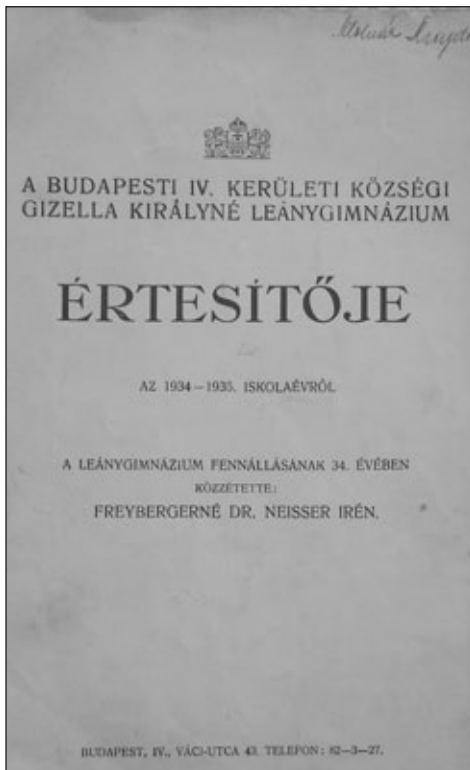
PALÁGYI SYLVIA

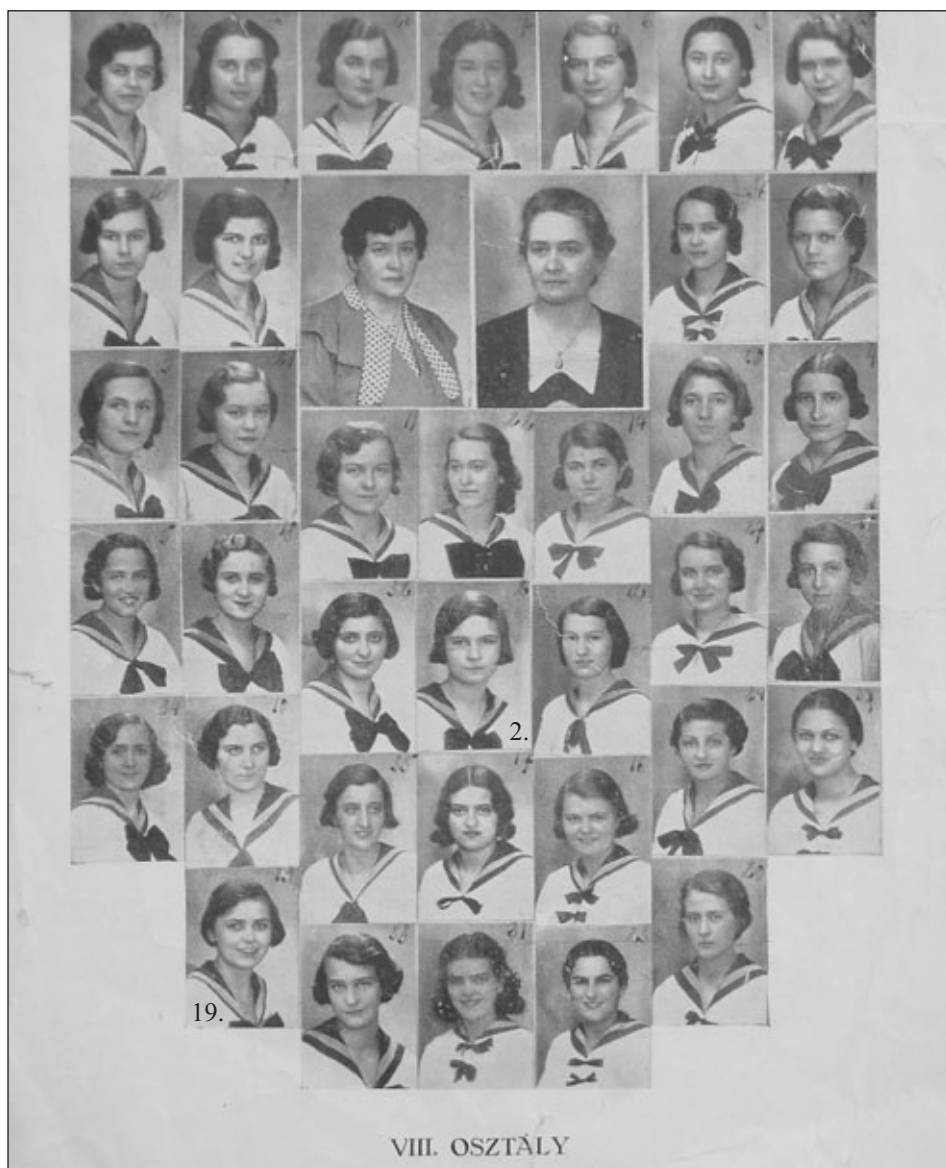
ÉDESANYÁM, SZÜLETETT MOLNÁR MAGDOLNA¹ MEGŐRIZTE utolsó gimnáziumi évének iskolai értesítőjét.² Édesanyám halálával tulajdonomná vált füzet az érettségiző/érettségizett VIII. osztály tablóját is tartalmazta, így Déri Mártáról nemcsak édesanyám elbeszéléseiből hallottam, hanem láthattam fiatal

lánként osztálytársai körében a tablóképen,³ később pedig idősebben, a 40. érettségi találkozásunkon készült fényképen is.⁴ Veszprémbe kerülésemmel – természetesen – személyesen is találkozhattam vele.

A névsorban, ill. táblázatban a 2. helyen szereplő Déri Márta a VIII. osztályban is kitűnő tanuló volt, csupa-csupa 1-sel. Teljes tandíjmentességet élvezett. Nevét, négy másik társnőjével együtt, akik közül háromnak volt ugyan egy vagy két 2-es érdemjegye, vastag betűvel szedték az Értesítőben.⁵ (Az 1934/35-ben végzett osztályba 36 nyilvános és 3 magántanuló tartozott. Legfiatalabb közöttük 1918-as születésével Déri Márta volt, míg a legidősebb, valószínűleg magántanuló, 1906-ban született.⁶ Az osztály tanulmányi eredményeit bemutató összeállításon kívül a

Az Értesítő címlapja

*A VIII. osztály tablóképe (Értesítő 74–75. 2. Déri Márta,
19. Molnár Magdolna)*

X. számú, statisztikai adatokat összefoglaló táblázat is feltüntette a diákok vallási hovatartozását. Déri Márta osztályában 1934/35-ben 22-en voltak római katolikus, 1 görög katolikus, 2 református, 3 ágostai hitvallású evangélikus (Déri Márta is) és 11

*A 40. éves érettségi találkozó 1975-ben készített csoportképe.
(1. Déri Márta, 2. Molnár Magdolna)*

izraelita vallásúak.⁷ (Érdekesség kedvéért megjegyzem, hogy a 2016 év végén Amerikában meghalt Gábor Zsazsa színésznő egy időben ugyanennek az osztálynak volt a tagja.)

A VIII. osztályban a következő tárgyakból kaptak osztályzatot: Magaviselet, Hit és erkölcsan (kinek-kinek felekezete szerint), Magyar nyelv és irodalom, Latin nyelv és irodalom, Német nyelv és irodalom, Francia nyelv és irodalom, Történelem, Földrajz, Mennyiségtan, Természetan, Filozófia, Testgyakorlás, Írásbeli külalak. Görög nyelv és irodalom fakultatív tárgyat mindössze két tanuló választotta, közöttük Déri Márta. Mindketten jeles osztályzatot kaptak.

Az 1935. május 16., 17., 18-i írásbeli érettségi „vizsgálatra” mind a 39 fő jelentkezett, a június 1., 3., 11., 12-i szóbeli vizsgára azonban már csak 38 tanulót bocsátottak. Eredményes érettségi bizonyítványt viszont csak 34-en kaptak. Írásbeli vizsgát csak magyarból, latinból és németből kellett tenniük. A tételek a következők voltak:

magyarból: A hazafias bánat Berzsenyi és Kölcsey lírájában

latinból: Tibullus: Elégiák I. könyv 10 elégiájából 1–25 sor

németből: Fordítás: A halál (Magyar mese Benedek E. után)

A magyar írásbeliket 12 jelessel, 11 jóval, 13 elégséggel és 3 elégtelennel értékelték. Latinból majdnem hasonló eredmények születtek: 13 jeles, 11 jó, 12 elégsé-

74

VIII. osztály.
Osztályfő: *Davori Relkovič Neda dr.*

A tanuló neve	Magyar nyelvet	Hit- és erkölcstan	Magyar nyelv és irodalom	Latin nyelv és irodalom	Német nyelv és irodalom	Francia nyelv és irodalom	Történelem	Földrajz	Mennyiségitan	Természettan	Filozófia	Testgyakorlás	Görög nyelv és irodalom	Írásbeli küllalak	Tandíjfokozatt
Darvas Ilona rk.	1	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	fm	—	2	III. f.
Déri Márta ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	tdm.
Duschel Piroska rk.	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1	1	1	2	I. f.
Eszlár Erzsébet rk.	1	1	2	2	2	2	2	3	3	2	fm	—	1	2	I. f.
5 Fischer Julia izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	—	2	tel. fiz.
Floderer Anna ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	tel. fiz.
Galla Éva izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	II. f.
Grosz Ilona izr.	1	1	3	3	2	2	2	3	3	3	2	2	—	2	tel. fiz.
Halász Gizella izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	fm	—	1	II. f.
10 Horváth Gabriella rk.	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1	fm	—	2	I. f.
Kántás Vilma rk.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	—	1	I. f.
Kepes Edit izr.	1	1	3	3	2	3	1	3	3	2	3	1	—	3	tel. fiz.
Kiss Ilona rk.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	—	—	2	II. fiz.
Klim Eleonóra rk.	1	1	3	3	2	2	2	3	3	3	3	1	—	2	I. f.
15 Koch Stella ref.	1	1	3	3	2	3	2	3	3	2	3	fm	—	2	tel. fiz.
Köröskényi Anna rk.	1	1	2	2	3	3	1	2	3	1	1	1	—	1	III. f.
Lengyel Emília izr.	1	1	3	2	2	2	1	2	2	2	2	1	—	3	tdm.
Mattyasovszky Irma ref.	1	1	3	3	3	2	2	2	3	3	2	2	—	2	III. f.
Molnár Magda rk.	1	1	3	2	2	2	2	2	3	3	3	1	—	1	II. f.
20 Molnár Margit rk.	1	1	3	3	2	2	1	3	3	3	2	2	—	1	tel. fiz.
Moschek Anna g. kat.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	fm	—	1	tdm.
Nagy Gizella rk.	1	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	—	2	tel. fiz.
Nemes Magda ág. ev.	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1	1	1	—	2	II. f.
Niedermann Ella izr.	1	1	2	3	1	1	1	2	3	3	2	1	—	2	tel. fiz.
25 Oláh Magda rk.	1	1	3	3	1	2	1	1	3	2	2	1	—	2	tel. fiz.
Révész Ágota rk.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	fm	—	2	tel. fiz.
Siegler Magda izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	—	2	tel. fiz.
Szabó Margit a) rk.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	—	1	tdm.
Szabó Margit b) rk.	1	2	3	2	3	3	2	3	3	3	3	fm	—	2	III. f.
30 Bártfai Szabó Sára rk.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	—	2	tel. fiz.
Székel Klára rk.	1	2	1	2	1	1	1	2	2	2	1	fm	—	1	I. f.
Szigeti Alice izr.	1	1	3	3	2	2	3	3	2	3	3	3	—	3	tel. fiz.
Szilágyi Judit rk.	1	2	2	3	3	2	2	1	3	2	2	1	—	1	III. f.
Szöcs Katalin rk.	1	2	3	3	2	2	2	2	3	3	3	1	—	2	II. f.
35 Thuránszky Ilona rk.	1	1	1	2	2	1	1	2	2	1	1	1	—	2	I. f.
Tomesányi Mária rk.	1	1	2	3	2	2	2	2	3	2	2	2	—	2	III. f.
Magántanulók:															
37 Hegyi Magda izr.	—	1	2	2	2	1	2	1	2	2	2	—	—	—	tel. fiz.
Kelemen Piroska rk.	—	2	3	2	2	3	3	2	3	3	2	—	—	—	tel. fiz.
Lówy Erzsébet izr.	—	1	2	1	2	3	2	2	2	2	3	—	—	—	tel. fiz.

A VIII. osztály érdemjegyeinek táblázata (Értesítő 74.)

ges és 3 elégtelen. A német fordításra 14 jelest, 7 jót, 12 elégségest és 6 elégtelent kaptak.⁸ Végül 3-an kitüntetéssel, 5-en jelesen, 8-an jól és 18-an sikeresen érettségiztek. Egy tárgyból 4, két tárgyból pedig 1 lány megbukott.⁹

Az Értesítő számszerűen feltüntette az érettségét tett tanulók pályaválasztási szándékát. E szerint felsőbb tanulmányokra készült 17, művészi pályára 1 fő. Otthon szándékozott maradni 4 és nem határozott még a kérdésfeltevéskor 12 lány.¹⁰ A három kitüntetéssel „érett” közül Déri Márta a veszprémi egyetem professzora, Galla Éva pedig orvos lett. A felsőfokú tanulmányokra készülők közül egyébként többen választották a tanári pályát. Szilágyi Judit, azaz Sziszi néni az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Bölcsészettudományi Karának hallgatóit (köztük engem, e cikk szerzőjét is) próbálta testnevelés órákon egészséges életmódra szorítani.

A Gizella királyné leánygimnázium a mai V. kerületben, a Váci utca és az Irányi utca sarkán működött a mai Budapest V. Kerületi Váci Utcai Ének-zene Általános Iskola (Váci u. 43.) épületében, amely eredetileg az egykori Lipót utcában polgári iskola számára épült 1884-ben „annak a háznak a helyén, amelyben a hagyomány szerint XII. Károly svéd király 1714 november 14-én megpihent, amikor a benderi tartózkodás után hazasietvén, Pestet útbaejtette.” Ennek emlékére a budapesti svéd főkonzul emléktáblát készíttetett, amelyet az iskola Váci utcai homlokzatán helyeztek el. A polgári iskola mellett 1894-ben megnyílt a felsőbb leányiskola V., majd 1895-ben VI. osztálya, 1896/97. iskolaévben pedig már a VII. és VIII. osztály is. 1900–1901-ben már életbe lépett a gimnáziumi irányú oktatás. Az 1906-os 16.779. sz. miniszteri rendelet a „gimnáziumi tanfolyamot a teljes nyilvános főgimnázium jellegével és jogaival ruházza fel, érvényes bizonyítványokat állíthat ki és érettségi vizsgálatokat tarthat. 1917-ben megszűnik a felső leányiskola, az iskola tiszta nyolcosztályú leánygimnáziummá alakul és 1921-től kezdve a Gizella királyné nevet viseli.”¹¹ A budapesti IV. kerületi községi Gizella királyné leánygimnázium fenntartója „Budapest székesfőváros közönsége” volt, a székesfővárosi polgármesteri közoktatási osztály felügyelete alá tartozott, tanulmányi szempontból pedig a „m. k. vállás-és közoktatásügyi minisztérium rendelkezése alatt” állt, a közvetlen felettes szerve pedig a minisztérium középiskolai ügyosztálya volt.¹² A rendeleti előírásokhoz folyamatosan alkalmazkodtak. Az I–VIII. osztályban a tanítás „az 1927. évi 1889. eln. számú miniszteri rendelt értelmében folyt. Az érettségi vizsgálatokat a 28601/1933. miniszteri rendelettel kiegészített 1931. évi 540-05/22 és 540-05/84. számú rendeletek alapján” tartották.¹³

1941-re az iskola épülete kicsinek bizonyult, ezért átköltözött Budára, s helyét a Dobó Katalin leányiskolának adta át. Az 1953/54-es tanévtől általános iskolaként működött tovább.¹⁴

A leánygimnázium az 1934/35-ös tanévet két első, valószínűleg két második, két harmadik, két negyedik (hiányzik az Értesítő 65-68. oldala), egy ötödik, egy hatodik, egy hetedik és egy nyolcadik osztállyal indította.¹⁵

A tanári testület az igazgatónővel, Freybergerné (Freyberger Miksáné) dr. Neisser Irénnel együtt 28 főből, 21 tanárnőből és 7 férfi tanárból állt. 11 tanárnő ren-

delkezett doktorátussal, a férfiak közül pedig 3. A férfi tanárok általában görögötlatint, matematikát-fizikát ill. hittant tanítottak. A római katolikus, az ág. evangélikus, a református és az izraelita hitoktató a rendes tanári karhoz tartozott. A rendes órarenden kívüli hittanórák megtartására hozzájuk csatlakozott még a görög katolikus és a baptista hittanár.¹⁶

Az iskola biztosította a diákok hit- és erkölcsstani oktatását, s ünnepeik méltó megünneplését. A lakóhely szerinti templomokon és imaházakon kívül a katolikusok csoportosan látogatták a Belvárosi plébániatemplomot, az Egyetemi templomot, az Angolkisasszonyok kápolnáját, az evangélikusok a Deák téri, a reformátusok pedig a Kálvin téri templomba jártak istentiszteletre, „hiterősítő előadások”-ra.¹⁷

A tanári karból 9-en különböző társaságokban, egyletekben is tevékenyen részt vettek. Többen tudományos munkásságot folytattak, tankönyvet írtak. Dr. Vid Viktor (diáknyelven Vid tata) például, aki az 1934/35-ös tanév VIII. osztályában latint tanított, írta az Értesítő bevezető tanulmányát a következő címmel: A 2000 éves Horatius és költészete.¹⁸ A VIII. osztály osztályfőnökének és német-történelem tanárának, Davori Relkovic Néda dr.-nak 1934/35-re vonatkozó munkásságát a következőképpen foglalta össze az Értesítő: „több tudományos egyesület tagja, a Kat. Tanítónők és Tanárnők Egyesületének választmányi tagja, a budapesti kat. egyetemi nőhallgatók Szent Margit körének tb. alelnöke, a Magyar Vöröskereszt Egyesület hadiékítményes ezüst díszermének tulajdonosa. Egyesületi házunk és telke a multban címen a Kat. Tanítónők és Tanárnők Egyesületében tartott előadást. (Megjelent a Kat. Tanárnők lapjában 1935-ben.) – Cikkei: Felvidéki hét kisebb bányaváros népesedése 1542-ben. (Karpathenland 1935.) Tűzvész Tabánban 1810-ben. (Ifjúság és Élet 1935.) A Századokban és a Kat. Tanárnők lapjában könyvismertetései jelentek meg.”¹⁹

Az iskola mindig is szorgalmazta és mindig „dicsőségnek” tartotta, hogy tanulói ne csak az iskolai falain belül, hanem szélesebb körben is megméretessenek, országos középiskolai versenyeken vegyenek részt. Így, a budapesti tankerületi kir. főigazgatóság 13. országos középiskolai tanulmányi versenyére szépirodalomból a VIII. osztályos Déri Mártát küldték ki. Elért eredményéről a következőkben számolt be az Értesítő: „Ez évben is igaz örömmel töltött el bennünket iskolánk egy derék tanulójának, *Déri Márta* VIII. oszt. tanulóinak az országos tanulmányi versenyen való kitűnése. A szépirodalomból második helyen nyert dícséretet. Példája szolgáljon buzdításul többi tehetséges tanulóinknak arra, hogy istenadta képességeiket az iskola szellemi vezetése alatt szorgalmas munkával kiművelve, egyéni sikereik által növeljék eddig már több alkalommal kitűnt iskolai munkásságunk dicsőségét.”²⁰

Az iskola fontosnak tartotta, hogy évente ellenőrizze tanulói egészségi állapotát. Saját iskolaorvost alkalmazott, aki a „legcsekélyebb” elváltozást is figyelemmel kíséerte. Javaslatára vettek részt a tanulók gyógytornán, amelyet az órarendbe iktat-

A Gizella királyné leánygimnázium épülete ma. A szerző felvétele

tak.²¹ Az iskolának 72 m²-es alapterületű tornaterme és ünnepekre, játékokra ill. testedzésre is igénybe vehető 78 m²-es udvara volt. A tanulók úszótanfolyamokra jelentkezhettek, s a tanóra keretében korcsolyázni mehettek, a Belvárosi teniszpályán pedig áprilistól kezdve hetente két délután teniszezhettek is.²²

A kirándulásokat elsősorban az elméleti oktatás kiegészítő részeként állították be a tanmenetbe. Az országházat pl. azért látogatta meg a VIII. osztály, hogy megismerkedjék a törvényhozás színhelyével. Székesfehérváron műemléki és múzeumi sétákat tettek. A szénbányászat bemutatására több osztály tanulójának szerveztek kirándulást Tatabányára. Aquincumba ebben a tanévben elsősorban a III. és V. osztályos tanulók látogattak.²³

Az iskolának lehetősége volt különböző ünnepek bevételeiből ill. különböző alapítványokból eredményes vagy szerényebb körülmények között élő tanulóit támogatni. Így részesülhetett Déri Márta Budapest Székesfőváros Alapítványából egy másik osztálytársával és egy VII. osztályos tanulóval együtt egyenként 100 pengő ösztöndíjban. A tehetősebb szülők adománya is segítette az iskola diákjait. Az 1934/35. tanévben kitüntetéssel érettek közül Déri Márta és Galla Éva mellett a harmadik, Floderer Anna (Annemarie) édesapja, Floderer Vilmos, aki a Meinl Gyula

Rt. vezérigazgatója volt, az 1935-ös év elejétől naponta 20 üveg pasztörizált tejet és 20 zsemlet szállított a rászoruló, gyengébb egészségű tanulóknak, továbbá 1000 rajzlapot és 10 darab itatóspapírt juttatott az iskolának.²⁴

Tanárelnökök vezetésével a leánygimnáziumban nagyon eredményes, ifjúsági egyesületek jöttek létre. A Széchenyi önképzőkörnek három, irodalmi, történelmi, matematikai és természettudományi szakosztálya volt. Az irodalmi szakosztály diák elnökévé Déri Mártát választották. Munkálkodásáért, másokkal együtt, jegyzőkönyvi dicséretben és könyvjutalomban részesült. Az év folyamán összesen 7 ülést tartottak, amelyeken irodalmi tárgyú dolgozatok szerepeltek és ahol szavalatok, s zene-számok hangzottak el. Szó volt Móra Ferenc irodalmi munkásságáról, megemlékeztek Madách Imre halálának 70. éves évfordulójáról és a 2000 éve született Horatiusról. Ünnepséget szerveztek Karácsonyra és az iskola névadójának, Gizella királyné névünnepeére, s vidáman, tréfákkal készültek a farsangra. Déri Márta lelkes tagja volt az önképzőkör matematikai és természettudományi szakosztályának is. A jegyzőkönyvi dicséretben részesült tanulók között ismét olvashatjuk az ő nevét is.²⁵

Az ifjúsági egyesületek között meg kell még emlékeznünk a Bellaágh László Ifjúsági Segítő Egyesületről és a nagyon aktív Gizella királyné Sportköréről, amelynek diák ill. ifjúsági elnöke Déri Márta osztálytársa, a később testnevelő tanárként az ELTE-n oktató Szilágyi Judit volt. Ugyancsak őt választották az iskolai Ifjúsági Vöröskereszt Egyesület ifjúsági elnökének is.²⁶

Ez a rövid összeállítás természetesen nem mutathatta be a Gizella királyné leánygimnázium teljes történetét, működését, de nem is ez volt a feladata. Az 1934/35. tanévre vonatkozó Értésítő adatai viszont alkalmasnak bizonyultak ahhoz, hogy felvázolhassuk a gimnazista Déri Márta alakját és bemutathassuk azt a szellemi és fizikai környezetet, amelyben Déri Márta az érettségit megelőző éveit, leginkább az utolsó, VIII. iskolaévet töltötte osztálytársaival együtt. Az iskola törekvései, a tanári kar összetétele biztosította, hogy a Gizella királynénkról elnevezett leánygimnáziumból kiművelt, egymás iránt toleráns „emberfők” kerüljenek ki, akik a tudomány, az oktatás terén, a gyógyításban, de akár a családi életben is jól, mondhatni példásan megállták a helyüket.

JEGYZETEK

¹ Majd dr. Palágyi Istvánné, később Fritz Andrásné

² ÉRTESÍTŐ = *A Budapesti IV. kerületi Községi Gizella Királyné Leánygimnázium Értésítője az 1934–1935. iskolaévről, a leánygimnázium fennállásának 34. évében.* Közzétette: Freybergerné Dr. Neisser Irén. Budapest, 1935.

³ A kép középtengelyében 2-es számmal Déri Márta, a bal alsó sarokban 19-es számmal a szerző édesanyja, Molnár Magdolna

⁴ 1. Déri Márta, 2. Molnár Magdolna

⁵ Vö.: ÉRTESÍTŐ 74.; a tanulmányi eredmények osztályzatai: 1=jeles, 2=jó, 3=elégletes, 4=elégtelen

⁶ ÉRTESÍTŐ 76.

⁷ ÉRTESÍTŐ 76.

⁸ ÉRTESÍTŐ 75.

⁹ ÉRTESÍTŐ 75.

¹⁰ ÉRTESÍTŐ 75.

¹¹ ÉRTESÍTŐ 35.

¹² ÉRTESÍTŐ 45.

¹³ ÉRTESÍTŐ 54.

¹⁴ (www.vacisuli.hu/_pages/suliroi.htm)

¹⁵ ÉRTESÍTŐ 61–74.

¹⁶ ÉRTESÍTŐ 46–50.

¹⁷ ÉRTESÍTŐ 37–38.

¹⁸ ÉRTESÍTŐ 15–34. – az Értesítő eleje hiányzik ebből a példányból

¹⁹ ÉRTESÍTŐ 53.

²⁰ ÉRTESÍTŐ 40.

²¹ ÉRTESÍTŐ 37., 51.

²² ÉRTESÍTŐ 58–59.

²³ ÉRTESÍTŐ 41–43.

²⁴ ÉRTESÍTŐ 44.

²⁵ ÉRTESÍTŐ 55–56.

²⁶ ÉRTESÍTŐ 57., 59.